

DE AANVERWANTSCHAP BIJ ENIGE VOLKEN VAN DE NEDERLANDS-INDISCHE ARCHIPEL

DOOR

H. Th. FISCHER.

(Slot).

De huwelijksregelingen waarop de bruidegvers-bruidnemers verhouding de grootste invloed gehad heeft, zijn die betreffende de *bij voorkeur gesloten*, zowel als de *beslist verboden huwelijken*. Beperken wij ons eerst tot de voorkeuruwelijkken.

De door ons besproken volken kennen allen de exogamie, in de zin, dat men zich een vrouw moet zoeken buiten de agnaten-groep, waartoe men zelf behoort. Ook bij de Timorezen, van wie wordt bericht, dat zij zowel binnen als buiten de eigen agnaten-groep kunnen huwen, wordt het exogame huwelijk nog steeds als het meest gewenste beschouwd. De hier voorkomende endogame huwelijken vinden wij bijna uitsluitend bij de minder gegoeden. De man van standing, die zichzelf respecteert, zal een exogaam huwelijk sluiten ⁵⁴⁾.

De man zoekt zich dus buiten de eigen agnaten-kring een vrouw. Zijn keus is echter ook buiten deze groep nog niet geheel vrij. Uit bepaalde agnaten-groepen zal hij zich bij voorkeur een vrouw zoeken, terwijl het hem verboden is zich met bepaalde andere door huwelijk te verbinden. Dit hangt geheel samen met de door ons besproken bruidegvers-bruidnemers verhouding.

Wanneer twee agnaten-groepen door een huwelijk eenmaal met elkander verbonden zijn, dan zal men deze aanverwantschaps-verhouding door nieuwe huwelijken willen instandhouden en verstevigen. Wanneer met andere woorden een man uit de agnaten-groep A. een vrouw huwde uit de agnaten-groep B., dan zal voor zijn zoon, de agnaten-groep B. ook de aangewezenen zijn om zich een vrouw uit te kiezen; en waar men zich, zoals reeds meerdere malen is opgemerkt, in de eerste plaats aan de eigen nauwere relaties verbonden voelt, zal de dochter van de

⁵⁴⁾ Grijzen (Mededeelingen), Blz. 52 e.v., Kruyt (Timorezen), Blz. 367.

broeder van zijn moeder de meest aangewezen vrouw voor deze zoon zijn. Het huwelijk van zusterszoon en broedersdochter wordt dan ook als het meest gewenste huwelijk beschouwd, terwijl men zelfs kan zeggen, dat deze zoon *verplicht* is deze dochter te huwen, en ook dat hij op zijn nichtje aanspraken heeft, die een ander niet bezit ⁵⁵).

Zo moet bij de Karo-Bataks de kalimboeboe de anak beroe toestemming vragen, wanneer hij zijn dochter aan een ander dan de anak beroe wil uithuwelijken. Wordt hem dit geweigerd, en doet hij het toch, of huwelijkt hij zijn dochter aan een ander uit zonder de anak beroe er in te kennen, dan is hij hem een zoengeld verschuldigd. Weigert een meisje om met de anak beroe (in beperkte zin haar neef) te huwen, dan zal haar vader al het mogelijke doen om haar over te halen en mislukt dit, dan heeft hij nog allerlei middelen om haar met geweld te dwingen.

Omgekeerd echter is het eigenlijk de plicht van de anak beroe haar te huwen en is het beschamend voor een meisje, indien de anak beroe haar weigeren. De Haan voegt hier aan toe, dat bij een dergelijke weigering de anak beroe echter niet strafbaar zijn ⁵⁶).

Broedersdochter en zusterszoon zijn elkaars potentieële echtgenoten. Zo lezen wij bij Meerwaldt ⁵⁷), dat zij, reeds voor het huwelijk, een zeer vrije omgang met elkaar hebben. Wat anders in de omgang voor jongens en meisjes en ook in de omgang tussen andere verloofden verboden is, is hun geoorloofd. Zij staan buiten de wet. De ouders zullen deze omgang bevorderen en sporen hen er zelfs toe aan. „Zij worden zelfs alleen gelaten, opdat zij niet als vreemden tegenover elkander zullen staan”. Sapianti sat.

Van Soemba bericht Kruyt ⁵⁸), dat wanneer een huwelijk van de soort door ons hier besproken door een van de beide partijen wordt geweigerd, dit voor de andere als een grote belediging geldt. „Het kan voorkomen, dat de dochter van den broer al groot is, terwijl het zoontje van de zuster nog klein is. Dan kan die dochter aan den vader van dat zoontje, dus aan den man van de zuster tot vrouw worden gegeven. Is de jongen groot geworden, dan moet de vader van de dochter een vrouw

⁵⁵) Zie in dit verband Schreiber (Die Battas), Blz. 35; Neumann (T.A.G.), Blz. 394 en 492 e.v.

⁵⁶) de Haan (Verslag), Blz. 44. Westenberg (Adatrechtspraak), Blz. 468. (Voor de andere Bataks zie Ris (Onderafdeling), Blz. 492; Vergouwen (Rechtsleven), Blz. 51 e.v.; Meerwaldt (Wijzen de enz.), Blz. 203, (Gebruiken). Blz. 22 e.v.; Adatrechtbundel XXXV, Blz. 210 e.v.)

⁵⁷) Meerwaldt (Gebruiken), Blz. 20 en 21.

⁵⁸) Kruyt (Soembancezen), Blz. 493.

voor zijn neef zoeken.... Is het meisje nog klein en de jongen volwassen, dan neemt hij haar toch als tanggoetoe koe, als sirih-stampstertje en moet haar zeer duur betalen."

Huwt een man op Timor buiten de oemah-manch, dan moet hij deze daarvan in kennis stellen en een zoengeld betalen. Waar iedere grotere agnaten-groep enkele bepaalde andere agnaten-groepen als zijn bruidevers-groepen erkent, vinden wij bovendien nog de bepaling, dat, wanneer iemand uit een dezer groepen zich een vrouw kiest, hij daarvan aan de andere bericht moet geven, terwijl hij tegelijk een geschenk aanbiedt. Die laatste groepen staan er dan op, dat minstens een van zijn broers of neven (van vaders zijde) een vrouw bij hen komt zoeken ⁵⁹).

Bij het kiezen van zijn echtgenote houdt men op Tanimbar rekening met de wil van de bruidevers. Gaat men tegen hun wil in, dan loopt „men kans voor eenige dagen vastgehouden te worden, soms in een huis, waaronder dan uit alle macht gestookt wordt, hetgeen wel eens den dood van den patient tengevolge heeft, of wel men loopt gevaar vergiftigd of doodeenvoudig vermoord te worden. In 't minst erge geval zullen de ndoewe's hun onwilligen oeranak straffen met het afbreken van den ndoeweband, zoodat hij in niets meer op hun hulp of bescherming kan rekenen" ⁶⁰).

Een huwelijk buiten de bruideversgroepen wordt op Kei zeer ongaarne gezien. Men betaalt de bruidschat van de vrouw dan zo spoedig mogelijk af om tegenover deze buitenstaanders geen verplichtingen te hebben, en men houdt deze familiebetrekkingen niet aan. Alleen bij hoofden komt het wel voor, dat zij een dergelijk huwelijk sluiten, met de opzet om zich nieuwe bruideversgroepen te verwerven. Men noemt dit „vuur en water kopen" en betaalt voor zo'n vrouw een zeer hoge bruidschat ⁶¹).

Bij Pleyte vinden we over Kei nog het volgende: „Wanneer een jongen uit den goeoden stand ⁶²) in het huwelijk zal treden, behoort hij dit te doen met een meisje uit de familie zijner moeder, liefst met een dochter van zijn oom van die zijde, met wie hij in den regel ook reeds in zijn prille jeugd werd verloofd. Was dit evenwel bij gebreke van eene dochter onmogelijk en is deze op het oogenblik, dat de jongeling zal gaan trouwen nog niet voorhanden, dan behoort de *jagun*, de familie van moederszijde,

⁵⁹) Grijzen (Mededeelingen), Blz. 42.

⁶⁰) Drabbe (Heidensch Huwelijk), Blz. 550, zie ook Blz. 553.

⁶¹) Geurtjens (Vreemde Wereld), Blz. 302, 303.

⁶²) Zoals elders houden ook hier de hogere standen de adat het langst in stand. Vergelijk hierboven. Blz. 365 de exogamie op Timor.

door adoptie van een huwbaar meisje daarin te voorzien, hetwelk de jongeling dan gehouden is, tot vrouw te nemen. Bezit zij wel een meisje, dat echter nog den huwbaren leeftijd niet heeft bereikt, dan moet hij wachten tot ze zoo oud geworden is" ⁶³).

Wat Meerwaldt bericht over de omgang van broersdochters en zusterszons bij de Toba-Bataks, vinden wij eveneens op Ambon. Ook hier mogen zij zich met elkander allerlei vrijheden veroorloven. De neef noemt zijn nicht gewoonlijk „zijn vrouw”. Deze vrije houding blijft bestaan, ook wanneer zij niet met elkander huwen. De vrouw, waarmee de neef dan gehuwd is, mag hem dit niet ten kwade duiden, „integendeel zij moedigt hem aan” ⁶⁴).

Ook uit allerlei andere bepalingen blijkt dat men een huwelijk met een vrouw uit de bruidgeversgroepen het normale acht. Slechts terloops wijzen wij als een voorbeeld daarvan op het instituut van de bruidschat. Deze is b.v. geringer, wanneer het geldt een huwelijk tussen twee volgens de adat op elkaar aangewezen personen ⁶⁵), of wel zij behoeft niet door lange onderlinge besprekingen te worden vastgesteld, omdat zij in een dergelijk geval reeds van te voren vaststaat ⁶⁶). Ook de rol, die de bruidgevers spelen bij het bijeenzamelen of het ontvangen van de bruidschat voor kinderen (zonen dan wel dochters) van hun bruidnemers, doet de betekenis van de door ons besproken aanverwantschap duidelijk blijken ⁶⁷). Zo zou er meer te noemen zijn.

— Na te hebben nagegaan, welke huwelijken bij voorkeur worden gesloten, willen wij thans enige „huwelijksverboden” nader bezien. Op dit punt echter wijkt de adat van de door ons besproken volken nogal van elkaar af. In de loop der tijden zijn telkens nieuwe verbodsbepalingen ontstaan, terwijl oude zijn verdwenen of verzacht ⁶⁸). Wanneer wij in het onderstaande drie soorten van verboden huwelijken meer in het bijzonder bespreken, dan doen wij dit, omdat zij ons het meest karakteristiek voorkomen en de vele andere verbodsbepalingen als een latere ontwikkeling van deze huwelijksverboden zijn te beschouwen.

⁶³) Pleyte (Ethnogr. Besch.), Blz. 808. Zie ook: Hoëvell (Kei-eilanden), Blz. 125.

⁶⁴) v. Schmid (Aanteekeningen), Blz. 597. Adatrechtb. XXIX, Blz. 236.

⁶⁵) Meerwaldt (Wijzen de enz.), Blz. 204, (Gebruiken), Blz. 22; Kruyt (Soembaneezen), Blz. 501; Adatrechtbundel XXIX, Blz. 229; Joustra (Batakspiegel), Blz. 252.

⁶⁶) Grijzen (Mededeelingen), Blz. 41.

⁶⁷) Vergouwen (Rechtsleven), Blz. 306; Kruyt (Soembaneezen), Blz. 508; Drabbe (Heidensch Huwelijk), Blz. 550, 558; Adatrechtbundel XXIX, Blz. 229.

⁶⁸) Uitdrukkelijk willen wij daarom nog verklaren, dat onze beschouwingen niet de bedoeling hebben alle huwelijksverboden onder één hoedje te vangen. Er zijn huwelijksverboden, die niets met de door ons besproken aanverwantschap te maken hebben.

In de eerste plaats dan is verboden het huwelijk van twee personen, behorende tot eenzelfde agnaten-groep. Deze eis van exogamie noemden wij reeds, terwijl we tevens er op wezen hoe door de groei de exogame agnaten-groep, in twee ieder voor zich weer exogame groepen kan uiteenvallen, terwijl zoals op Timor de exogamie alleen nog door de meer conservatieve hogere standen wordt geëerbiedigd. Maar ook daar waar de „clanexogamie” verslapt is, blijft het verbod voor de broerskinderen gelden. Een jonge man zal in ieder geval niet huwen mogen met de dochter van een broer van zijn vader. Wat voor de ruimere groep niet meer geldt, blijft voor de engere groep van kracht.

In de tweede plaats vinden wij telkens vermeld, dat ook de kinderen van twee zusters niet met elkaar mogen huwen ⁶⁹⁾, ofschoon zij althans tegenwoordig, veelal niet meer tot dezelfde agnaten-groep behoren. Dit verbod is daarom door velen als niet behorende bij een patriarchaal verwantschapsstelsel verklaard. Het zou een survival zijn uit een vroegere matriarchale periode, gedurende welke zusterskinderen inderdaad behoorden tot eenzelfde exogaam familieverband. Het wil mij echter voorkomen, dat wij voor een verklaring van het verbod onze toevlucht niet behoeven te nemen tot een hypothetisch moederrecht. Om dit toe te lichten, moeten wij even teruggrijpen op hetgeen hierboven werd uiteengezet.

Wij zagen, dat de verhouding bruidegvers-bruidnemers, speciaal voor de elkaar nader verwanten van belang is. De groepen, bij deze verhouding betrokken, ofschoon niet duidelijk afgegrensd, zijn in de regel kleiner, dan die voor welke de regelen van exogamie van kracht zijn. Dit zal bij de bespreking van de derde soort van huwelijksverboden nog ten duidelijkste blijken. Uit de door ons in de loop van dit artikel aangehaalde litteratuur blijkt echter evenzeer dat *in principe het verbod geldt voor de veel grotere exogame agnaten-groepen* ⁷⁰⁾.

Ook zagen wij, dat iedere agnaten-groep in de regel *meerder*e andere agnaten-groepen tot bruidegvers heeft, dat m.a.w. de mannen van één agnaten-groep gehuwd zijn met vrouwen uit verschillende andere groepen. Ook dit echter schijnt niet de oorspronkelijke toestand en is mede te verklaren uit het feit, dat in de loop der tijden, de bruidnemers-bruidegvers ver-

⁶⁹⁾ Joustra (Batakspiegel), Blz. 241; Kruyt (Soembaneezen), Blz. 453; Onvlee (Opmerkingen), Blz. 343 en 344; v. Hoëvell (Kei-eilanden), Blz. 128; Kruyt (Timoreezen), Blz. 351—352, 353; Middelkoop (Timor. Adath.), Blz. 248; Drabbe (Heidensch Huwelijk), Blz. 552.

⁷⁰⁾ Bij Wilken (Verspr. Geschr.), II, Blz. 194, noot 91, wordt een tegenovergestelde gang van zaken verondersteld. Sprekend over het verbod van huwelijk van een

houding steeds weer voor kleinere groepen van belang werd en het dus voorkwam, dat de onderafdelingen van een grotere agnaten-groep zich ieder hun eigen bruidgevers-groepen gingen kiezen. *In de aanvang echter had iedere agnaten-groep een speciale andere agnaten-groep, waaruit hij zijn vrouwen betrok, en een andere aan welke hij zijn dochters uithuwelijkte* ⁷¹⁾.

Dit maakt dan begrijpelijk waarom ook twee zusters kinderen niet met elkander mogen huwen. Waar de zusters beide gehuwd zijn met mannen uit éénzelfde agnaten-groep, behoren hun kinderen immers evenzeer tot dezelfde groep en zullen zij doordat exogamie eis is, niet met elkander mogen huwen. Zonder dat er dus van enig moederrecht sprake is, wordt het dan zelfs duidelijk, dat de afstammelingen der vrouwen van één agnaten-groep geen onderlinge huwelijken mogen sluiten.

Een derde zeer belangrijk huwelijksverbod laat zich aldus formuleren: Het is verboden, dat een man zich een vrouw kiest uit de agnaten-groep, die voor zijn eigen agnaten-groep bruidnemer is. Wanneer dus m.a.w. de mannen uit de groep A. gewoon zijn te huwen met vrouwen uit groep B., dan mag een B. man nimmer huwen met een vrouw uit de A. groep. Terwijl

meisje met de zoon van haar oom van moederszijde (zie ben. Blz. 371 e.v.) zegt hij, dat door telkens herhaalde huwelijken van de leden van twee bepaalde families, een dergelijk verbod ontstond ook voor personen, die elkander niet meer in den verboden graad van broederszoon en zustersdochter staan. Dit lijkt ons onjuist.

⁷¹⁾ Het duidelijkste spreekt dit wel voor de Bataks, waar wij het verschijnsel van de inwonende boroe-marga kennen. De Toba-Bataks geven aan deze boroe-marga verschillende namen. „Is zoodanige aanverwantschapsverhouding door de inwonenden aangegaan met den voorvader van den geheelen agnaten-kring, die in het landschap heerschend is, dan spreekt men van de *boroe parsadaan* of *boroe hatopan*, d.i. de boroe, die aan den geheelen kring gemeen is” (Vergouwen (Rechtsleven), Blz. 59). Men noemt die marga ook wel *boroe na godjong* d.i. de zeer oude boroe-groep of *boroe sihaboloman*, d.i. de groote, algemeene boroe-groep (Vergouwen t.a.p., vergel. Blz. 61). Wanneer Vergouwen dan ook bezwaar heeft tegen het gebruik van het woord *trouwemarga*, dan is dit uitsluitend omdat in de tegenwoordige tijd huwelijken met andere marga's evenzeer voorkomen.

Bij de andere door ons bestudeerde volken is het minder duidelijk aan te tonen. Toch zijn er sporen van te vinden. Zo lezen we van Soemba, dat hoeveel vrouwen een vorst ook bezit, hij steeds een vrouw moet kiezen uit een bepaalde familie (Lakoka, Blz. 11; Kruyt (Soembanezen), Blz. 507 en 467). De kinderen uit dit huwelijk zetten het geslacht voort. In dezelfde zin ook Joustra (v. Eerde I), Blz. 135 over de Bataks. Van Kei deelt Geurtjens (Vreemde Wereld), Blz. 302, mee, dat de oorspronkelijke stamvader naar de mythe zeven zonen had, die huwden met de dochters van andere „oudvaders”. Hierdoor ontstond de bekende verhouding van bruidgevers-bruidnemers en „Deze aloude betrekkingen en verhoudingen voort te zetten is nog steeds het voornaamste oogmerk der Keieesche huwelijks-politiek”. Drabbe spreekt, in zijn nog onuitgegeven ethnografie van Tanimbar over „de Ndoewe's van zijn huis”, d.w.z. de afstammelingen der ndoewe's van den stamvader van zijn huis. „Op Fordate noemt men deze ndoewe's de doeadawan d.i. de grote ndoewe”. Ook de mededeling betreffende huwelijken tussen Bibicu en Manufahi op Timor, waarover Forbes gewag maakt (Some Tribes, Blz. 416 en Naturalists Wanderings, Blz. 457) kan op hetzelfde wijzen.

dus bij de door ons besproken volken het huwelijk van broersdochter met zusterszoon een voorkeur-huwelijk is, *zal de broerszoon nooit met de zustersdochter mogen huwen*. Wij behoeven, na al hetgeen wij hierboven omtrent de bruidegvers-bruidnemers verhouding hebben gezegd, hierbij niet lang te blijven stilstaan. Deze verhouding is, wij zagen het, voor het maatschappelijk leven van het allergrootste belang. Een huwelijk van een man uit de bruidegversgroep met een vrouw uit de bruidnemersgroep zou deze verhouding geheel te niet doen, omdat door een dergelijk huwelijk de superieure bruidegvers aan hun bruidnemers „ondergeschikt” zouden worden. Dit is onbestaanbaar. In de litteratuur betreffende deze verwantschaps-verhoudingen wordt dit met nadruk geconstateerd.

Zo schrijft Vergouwen over de Toba-Bataks: „De dochters worden nimmer *naar* de naaste hoelahoela, waaruit haar moeder of haars vaders moeder voortkwam, uitgehuwelijkt. Dit toch zou de aanverwantschapsverhoudingen omkeeren, hetgeen ongeoorloofd is. Het strijdt tegen het geheele samenstel dezer verhoudingen.” „Pas na eenige generaties en indien niet door herhaald *manoendoeti* (het huwen met iemand uit de bruidegversgroep van de vader, F.) de bestaande verhouding steeds weer is versterkt, wordt het nemen eener vrouw uit den kring, die voor den bruigom boroe is, toegelaten of — wat met andere woorden hetzelfde gezegd is — mag een meisje naar haars vaders hoelahoela uitgehuwelijkt worden.” Uit dit citaat blijkt hoe het verbod speciaal geldt voor de nauwere kring ⁷²⁾.

Wat Vergouwen hier zegt omtrent de Toba-Bataks is ook voor de andere Batakgroepen van kracht. Uitvoerig spreekt b.v. Neumann ⁷³⁾ over deze kwestie. Eerst na het derde geslacht, zo deelt hij mee, is een huwelijk in omgekeerde richting mogelijk. Hetzelfde zegt ook Ris ⁷⁴⁾. Van de Karo's is bekend, dat een meisje geen jongeman zal trouwen wiens marga haar berebere (= stam van de moeder) is, „hoewel op dit verbod hoe langer hoe meer uitzonderingen worden toegelaten” ⁷⁵⁾. Om de onmogelijkheid van deze omkering der verwantschapsverhoudingen aan te geven, zegt de Batak: „marsoentjang do aek pahoeloe”, d.i. het water vloeit naar zijn oorsprong terug ⁷⁶⁾.

Op Soemba verschilt de adat in de onderscheidene land-

⁷²⁾ Vergouwen (Rechtsleven), Blz. 52, zie ook Blz. 198 en 203.

⁷³⁾ Neumann (T.A.G.), Blz. 493.

⁷⁴⁾ Ris (Onderafdeeling), Blz. 508.

⁷⁵⁾ Adatrechtbundel XXXV, Blz. 210 e.v. Steeds meer veranderen dus de verbodsbepalingen. Men kan er zeker van zijn, dat de al of niet toelating van dergelijke huwelijken afhankelijk is van de graad van verwantschap.

⁷⁶⁾ Meerwaldt (Wijzen de enz.), Blz. 205; Neumann (T.A.G.), Blz. 492.

schappen nog al van elkaar. Zo bericht Onvlee ⁷⁷⁾, dat in bepaalde landschappen het huwelijk tussen zustersdochter en broerszoon voorkomt, terwijl in andere landschappen dit huwelijk verboden is. Kruyt ⁷⁸⁾ vermeldt dat hij alleen in Wajewa vernam, dat broerszoon met zustersdochter huwen mocht, maar hij betwijfelt of dit daar algemeen regel was. Overigens waren deze huwelijken verboden. Alleen wanneer de broeder uitsluitend zoons en de zuster uitsluitend dochters had, kwam een dergelijk huwelijk wel voor. Het moest dan echter worden ontzondigd. *Algemeen verboden* is bovendien, dat iemand huwt met de zuster van zijn zwager (man van eigen zuster), en Kruyt verklaart dit uit de bruidgevers-bruidnemers verhouding.

Noch Kruyt noch Grijzen maken voor Timor melding van een dergelijk huwelijksverbod. Uit Grijzen zou men het bestaan ervan wel kunnen vermoeden. Kruyt daarentegen schrijft, dat hier het cross-cousin huwelijk zeer gewenst is, terwijl daarbij *niet* geëist wordt, dat het meisje een dochter van den broer moet wezen ⁷⁹⁾. Deze zaak lijkt mij betreffende Timor nog lang niet uitgemaakt. Forbes althans geeft duidelijk een verbod van wederzijdse huwelijken ⁸⁰⁾.

Ook op Ambon mocht geen man uit de bruidgeversgroep met een vrouw uit de bruidnemersgroep huwen en men drukte de onmogelijkheid daarvan uit met een spreuk, die grote overeenkomst vertoont met de Batakse n.l.: „kaki ajer bali(q) di kapala ajer” ⁸¹⁾.

Ook op Tanimbar kent men een dergelijk gezegde. Drabbe schrijft: „Evenzoo is verkeerd een huwelijk met de kinderen (? F.) van vaders zuster of liever met welke *oeranak* of ondergeschikte dan ook, ook dan wanneer volgens onze opvattingen geen sprake meer is van bloedverwantschap. Als reden daarvan geeft men op: „Omdat we dan ons eigen bloed opslikken.” Het gaat natuurlijk niet op onder mijn *oeranak*'s een vrouw te nemen, want dan zouden die *oeranak*'s, de *ndoewe*'s van mij en mijne kinderen worden en hoe zullen ze dan tegelijkertijd jegens mij hun plichten van ondergeschikten kunnen vervullen? Of zooals men typisch zegt: Wie zal er dan mijn palmwijn voor ons snijden?” ⁸²⁾.

⁷⁷⁾ Onvlee (Opmerkingen), Blz. 344 e.v.

⁷⁸⁾ Kruyt (Soembanezen), Blz. 493, 494.

⁷⁹⁾ Kruyt (Timoreezen), Blz. 352.

⁸⁰⁾ Forbes (Some Tribes), Blz. 416; (Naturalists Wanderings), Blz. 457.

⁸¹⁾ v. Hoëvell (Vocabularium) onder het woord „taoeli”; v. Schmid (Aanteekeningen), Blz. 596.

⁸²⁾ Drabbe (Heidensch Huwelijk), Blz. 552 e.v.

Zo ook Geurtjens over Kei: „Wederkeerige uitwisseling van bruiden is volstrekt uitgesloten. Immers de familie, die vrouwen levert aan een andere, verkrijgt daardoor over deze een zekeren voorrang; ontving zij nu op hare beurt vrouwen uit deze familie, dan zou deze dezelfde voorrechten en machten over haar verkrijgen en men kan niet tegelijk meester en ondergeschikte zijn” ⁸³⁾.

Wij zouden te uitvoerig moeten worden, wanneer wij thans nog de vele andere huwelijksverboden de revue lieten passeren. Gedeeltelijk vallen zij ook buiten het bestek van dit artikel. In de loop der tijden wijzigde zich zoals wij zagen, veel. Deze veranderingen zijn voor een groot deel te verklaren uit een, door het groeien van de agnaten-groep, steeds meer zich concentreren op de kleinere verwantenkring. Karakteristiek hiervoor is hetgeen wij zowel van Bataks, als van Keiezen, Tanimbarezen vermeld vinden, nl. dat zo een zoon (in de regel de oudste) met een nicht van moederszijde gehuwd is, zijn broers een dergelijk huwelijk niet mogen sluiten ⁸⁴⁾. Drabbe voegt hieraan toe: „Niet de *ndoewe's* zouden daarover verstoord zijn, maar wel mijn broer, die dat zou beschouwen als „een slag in zijn gezicht”, en zelfs „als maakte ik gebruik van zijn vrouw”. Hiermede wordt de aard van de verbodsbepaling mijns inziens duidelijk gekarakteriseerd ⁸⁵⁾.

Nog op een verschijnsel in verband met de bruidevers-bruidnemers verhouding willen wij attent maken en wel op het voorkomen van hetgeen ik zou willen noemen „*de bruidevers*”

⁸³⁾ Geurtjens (Vreemde Wereld), Blz. 302.

⁸⁴⁾ Vergouwen (Rechtsleven), Blz. 52; Kruyt (Timoreezen), Blz. 353; Geurtjens (Vreemde Wereld), Blz. 304; Drabbe (Heidensch Huwelijk), Blz. 552. Geurtjens schijnt in tegenspraak met Drabbe. Hij schrijft: „Indien de oudste zoon een dergelijk huwelijk heeft aangegaan, dan mogen zijn broers in dezen graad van bloedverwantschap niet meer trouwen. Op de Tanimbareilanden *moet* minstens één zoon en *lieft* de oudste zoo'n huwelijk sluiten. Doet de oudste het niet, dan *moet* een jongere diens plicht overnemen. *In elk geval mogen de anderen ook zoo'n huwelijk aangaan*” (curs. v. mij, F.). Drabbe daarentegen zegt: „Alleen als mijn broer reeds met een van de kinderen van moeders broer gehuwd is, staat het mij niet meer vrij een zijner kinderen tot vrouw te nemen”. Geurtjens verklaarde mij, dat hij bedoelde te zeggen, dat de broers niet alleen niet mogen huwen met een andere dochter van diezelfde oom (wat op Tanimbar ook verboden is), maar dat zij dat evenmin mogen doen met een dochter van een andere broer van de moeder („in dezen graad van bloedverwantschap”). Dit laatste nu is op Tanimbar *wel* geoorloofd. Zo is dus de tegenspraak tussen Drabbe en Geurtjens slechts schijnbaar.

⁸⁵⁾ Wij vinden ook wel het verbod van huwelijk en omgang tussen de man en de vrouw van de broer zijner echtgenote (Kruyt (Soembaneezen), Blz. 494; v. Schmid (Aanteekeningen), Blz. 574). Dit verbod is van een ander karakter. De man zou deze vrouw wel mogen huwen, wanneer zij niet de echtgenote was geweest van zijn vrouws broer. Zij behoort niet op zichzelf tot een verboden groep. Integendeel (zie volgende alinea). Hetzelfde kan gezegd worden van de verhouding van een man en de vrouw van zijn broer (Adatrechtbundel, XXIX, Blz. 233, 234).

in de tweede macht". De groep der bruidegvers is voor de bruidnemers een bron van levenskracht, de bruidegvers van de bruidegvers zijn dit dan a fortiori. Wanneer m.a.w. A. de bruidegversgroep is van B., en B. hetzelfde van C., dan is groep A. de bruidegversgroep in de tweede macht van C. en deze laatste groep zal dus ook groep A. als zijn meerdere erkennen.

Zo lezen we bij Vergouwen, dat de Batakse vrouw, wanneer zij onvruchtbaar blijkt, zich in de eerste plaats wendt tot haar eigen familie, de bruidegvers dus van haar man, om hun te smeken, dat hun sahala kinderzegen moge geven. Baat dit niet, dan wendt de vrouw zich met haar ouders of broers tot de ouders van haar moeder, de bruidegvers tot de tweede macht ⁸⁶⁾).

Op Ambon ⁸⁷⁾ ontziet ieder zijn „oroetotoe", omdat zijn toorn ziekte, ongeluk en onvruchtbaarheid veroorzaken kan. Van Hoëvell vertaalt oroetotoe door „N. N. moeders broer", Holleman daarentegen door de moedersbroer van de bruid. Dit laatste schijnt wel het juiste en met oroetotoe of oertotoe wordt dan de bruidegver en de bruidegversgroep in de tweede macht aangeduid.

Niet altijd duidt men deze groep met een aparte naam aan. Zo gebruiken de Timorezen ⁸⁸⁾ het woord „atoni amaf", de Tanimbarezen ⁸⁹⁾ de term „ndoeuwe" evenzeer voor de agnaten-groep, waaruit de vrouw ontsproot als voor die, waaruit de moeder van de vrouw stamt.

Wanneer op Kei de oom van moederszijde geen dochters heeft om zijn neef ten huwelijk te geven, dan wendt hij zich tot zijn eigen bruidegversgroep, om daaraan een vrouw te ontleen ⁹⁰⁾). Zo lezen we ook bij Vergouwen ⁹¹⁾, dat wanneer een neef eenmaal gehuwd is met het voor hem bestemde nichtje, de dochter van moeders broer, zijn broers „hunne vrouwen daarna in een anderen kring, hetzij van dezelfde marga als moeders hoelahoela, of van andere marga of stam..." Ook hier heeft dus de bruidegversgroep in de tweede macht de voorkeur.

Ook het volgende huwelijksverbod, dat wij van de Mandailing-Bataks bericht vinden, wijst op het feit, dat men rekening houdt met de tweede machts bruidegversgroep.

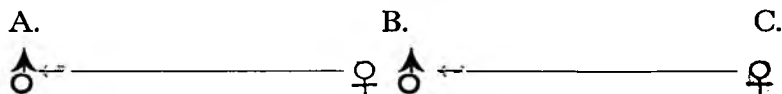
⁸⁶⁾ Vergouwen (Rechtsleven), Blz. 64—65. Ook de familie van haar vaders moeder kan men in zo'n geval om vruchtbaarheid vragen. Dit zal echter gezien het principe van de herhaalde huwelijken, vaak dezelfde zijn als die van haar eigen moeder.

⁸⁸⁾ Kruij (Timoreezen), *passim*, b.v. Blz. 360.

⁸⁹⁾ Drabbe (Heidensch Huwelijk), Blz. 547.

⁹⁰⁾ Geurtjens (Vreemde Wereld), Blz. 305.

⁹¹⁾ Vergouwen (Rechtsleven), Blz. 52.

B. is de bruidegtersgroep van A., C. hetzelfde van B.; C. is dus de tweede machts bruidegtersgroep van A. en *een man uit de C.groep zal geen A.vrouw ten huwelijk mogen vragen*. C. en A. verkeren in de verhouding „mora-ni-mora” of wel „toelang hoela dongan” ⁹²).

Tenslotte willen wij een ogenblik stilstaan bij de vraag of de eigenaardige positie der bruidgeversgroep te verklaren is als een matriarchale rest in het overigens patriarchale verwantschapsstelsel, zoals men wel heeft willen aantonen. De superieure positie van de vrouwsfamilie zou naar deze opvatting een bewijs zijn voor het feit, dat eertijds de verwantschap gerekend werd naar de moeder alleen. De belangstelling voor de afstamming naar de moederlijke lijn zou niet te verenigen zijn met de overigens vaderrechtelijke organisatie. Ook de classificatoire verwantschapsbenaming zou dergelijke resten bewaren.

Het is steeds zeer moeilijk dergelijke beweringen te weerleggen. Wanneer men er van uitgaat, dat bij vaderrechtelijke georganiseerde volken de familie van de moeder per definitie geen enkele rol heeft te vervullen, dan is het inderdaad begrijpelijk, dat men al dergelijke verschijnselen, zoals wij ze hierboven bespraken, als survivals waardeert, als survivals uit een tijd waarin de verwantschap met de vadersfamilie niet werd erkend. Heeft men dit uitgangspunt niet, is men van mening, dat de verwantschapsverhoudingen steeds een bilateraal karakter hebben gedragen, met alleen bij verschillende volken een gewoonterechtelijke nadruk op hetzij de vaderrechtelijke, hetzij de moederrechtelijke verwantschap, dan zal men van geheel andere opvattingen zijn en de belangstelling voor de moederrechtelijke verwantschap bij een vaderrechtelijk georganiseerd volk begripen als een natuurlijke aanvulling van de eenzijdige agnatische verwantschap⁹³). Uit het bovenstaande is naar wij menen duidelijk

²²) Neumann (T.A.G.), Blz. 493; Ris (Onderafdeeling), Blz. 509. Ris schrijft dat, „de kinderen en kleinkinderen van C. en A.” niet met elkaar mogen huwen, hij bedoelt echter blijkbaar hetzelfde als hierboven werd uiteengezet. Geheel in strijd hiermee is hetgeen v. Ossenbruggen opmerkt (Wilken (Verspr. Geschr.), I, Blz. 250); (Verwantschapsvormen), Blz. 219, Noot 1. Hem is de betekenis van de tweede machts bruidsgroep ontgaan. Men zou kunnen opmerken, dat zo in theorie er steeds één agnatengroep moet zijn, die zijn vrouwen, en één die zijn mannen niet kan uithuwelijken. De praktijk is echter dat een band met de bruidegvers in de derde macht blijkbaar niet meer wordt gevoeld.

⁹³⁾ Zie in dit verband: A. R. Radcliffe-Brown, „The Mother's Brother in South Africa”, (South African Journ. of Science XXI, 1924). Op Blz. 554 noot constateert Brown ook bij de Ba Thonga een bruidgeversgroep, hier *malume* genaamd.

gebleken van welk een groot belang deze verhouding tot de moeders- en vrouwsfamilie is. Zij is van zulk een intrinsiek belang, dat het eenvoudig onmogelijk is haar te zien als een survival, als een instelling dus, die in het stelsel eigenlijk niet thuis behoort. Het is niet nodig, sterker zelfs geheel onjuist het feit, dat de agnaten-groep van de man zich wendt tot die van zijn vrouw om kinderzegen, te willen verklaren van uit een vroeger matriarchaat. De exogame agnaten-groep, die, om voort te blijven bestaan, zich moet wenden tot andere agnaten-groepen, zal ook zonder een moederrechtelijk verleden deze groepen als bron van hun leven zien.

Een beroep op de verwantschapsbenamingen heeft evenmin veel te betekenen. Er is geen gevaarlijker materiaal om conclusies uit te trekken als juist dit. De volken zijn steeds, evenals wij zelve, zeer onnauwkeurig in het gebruik dezer termen. De jongemannen uit de bruidgeversgroep en de jonge meisjes uit de bruidnemersgroep of beperkter broerszoons en zustersdochters noemen elkaar zuster en broeder. Vandaar, zo heet het dan, dat deze niet met elkaar mogen huwen.

/ In de eerste plaats kan men zich natuurlijk afvragen, waarom ook niet zusterszoon en broedersdochter elkaar broeder en zuster noemen, aangezien zij toch van moederrechtelijk standpunt juist in dezelfde positie verkeren. Waarom mogen deze dan wel huwen en huwen ze zelfs bij voorkeur met elkaar. Dit wordt door een vroeger moederrecht niet verklaard en wil men het toch doen, dan komt men tot wel zeer gewrongen redeneringen ⁹⁴⁾.

Het is dan ook niet zó, dat broerszoon en zustersdochter niet met elkaar mogen huwen, omdat ze elkaar met broer en zuster betitelen, doch omgekeerd noemen zij elkaar aldus, omdat zij met elkaar niet mogen trouwen. Zij mogen evenmin met elkaar trouwen, als zij die broer en zuster van elkaar zijn. In de wijze van elkaar te benoemen komt de onmogelijkheid van een huwelijk tussen hen tot uiting ⁹⁵⁾. Wanneer wij een dergelijk huwelijk „bloedschendig” genoemd vinden, dan moet het ons goed voor ogen staan, dat aan de Indonesische termen, die aldus worden vertaald, evenzeer een ruimere betekenis, als b.v. „ongeeoorloofd” moet worden gegeven.

⁹⁴⁾ Een wonderlijk staaltje van redeneerkunst in deze zin vindt men bij Wilken (Verspr. Geschr.), II, Blz. 68—69, noot 11. Zie ook Pleyte (Ethnogr. Beschr.), Blz. 808—809.

⁹⁵⁾ Dat wij dergelijke termen in sommige gevallen aldus moeten opvatten, blijkt o.a. omgekeerd ook uit het feit, dat de zusterszoon op Ambon de broersdochter zijn „vrouw” noemt, ook wanneer hij niet met haar gehuwd is. (zie Blz. 368).

LITTERATUURLIJST

- Adatrechtbundels.* XXXV, XXIV, XXIX.
- Boerhanoeddin.* Huwelijkgebruiken in Mandailing (Tapanoeli). Kolon. Stud. 6- (1922). Dl. 2.
- Drabbe, P.* Het Heidsch Huwelijk op Tanimbar. Bijdr. T.L.V. Ned. Ind. 79 (1923).
- Eerde, J. C. van.* De Volken van Nederl. Indië. 1920, 1921.
- Forbes, H. O.* A naturalist's wanderings in the Eastern Archipelago, a narrative of travel and exploration from 1878—1883. 1885.
- Forbes, H. O.* On some Tribes of the Island of Timor. Journ. Anthropol. Inst. XIII (1884).
- Geurtjens, H.* Uit een Vreemde Wereld of het leven en streven der Inlanders op de Kei-eilanden. 1921.
- Grijzen, H. J.* Mededeelingen omtrent Beloe of Midden-Timor. Verhandel. Batav. Gen. LIV. (1904).
- Haan, C. de.* Verslag eener reis in de onafhankelijke Battah-landen in 1870. Verhandel. Batav. Gen. XXXVIII.
- Hoëvell, G. W. W. C. van.* Vocabularium van vreemde woorden, voorkomende in het Ambonsch-Maleisch, enz. 1876.
- Hoëvell, G. W. W. C. van.* De Key-eilanden. T. Ind. T.L.V. XXXIII (1890).
- Joustra, M.* Het leven, de zeden en gewoonten der Bataks. Med. N. Zend. Gen. XLVI (1902).
- Joustra, M.* Karo-Bataksch woordenboek. 1907.
- Joustra, M.* Batakspiegel, 1926.
- Kruyt, Alb. C.* De Soembaneezen. Bijdr. T.L.V. Ned. Ind. LXXVIII (1922).
- Kruyt, Alb. C.* De Timoreezen. Bijdr. T.L.V. Ned. Ind. LXXIX (1923).
- Meerwaldt, J. H.* Wijzen de tegenwoordige Zeden en Gewoonten der Bataks nog. Sporen aan van een oorspronkelijk Matriarchaat. Bijdr. T.L.V. Ned. Ind. XLI, 1892.
- Meerwaldt, J. H.* Gebruiken der Bataks in het maatschappelijk leven. Med. N. Zend. Gen. I (1906).
- Middelkoop, P.* Gegevens over het Timoreesche adathuwelijk. Bijdr. T.L.V. Ned. Ind. LXXXVIII (1931).
- Neumann, J. B.* Het Pane- en Bila-stroomgebied op Sumatra. T.A.G. 2de Rks. III (1887).
- Onvlee, L.* Opmerkingen over verwantschapsbetrekkingen bij de Soembaneezen. T. Ind. T.L.V. LXX (1930).
- Onvlee, L.* Eenige Mededeelingen aangaande mijn arbeid in de periode 1 Januari tot 30 Juni 1932. T. Ind. T.L.V. LXXIV (1934).
- Ossenbruggen, F. D. E. van.* Verwantschaps- en huwelijksvormen in den Indischen Archipel. T.A.G. XLVII. 2de Rks. (1930).
- Pleyte, Wzn. C. M.* Ethnographische beschrijving der Key-eilanden. T.A.G. 2de Rks. X (1893).
- Ris, H.* De Onderafdeeling Klein Mandailing, Oeloe en Pahantan, enz. Bijdr. T.L.V. Ned. Ind. XLVI, 1896.
- Schmid, van.* Aanteekeningen nopens de zeden en gewoonten en gebruiken, benevens de vooroordeelen en bijgeloovigheden der bevolking van de eilanden Saparoea, Haroetoe, Noessa-Laut en van een gedeelte van de Zuidkust van Ceram in vroegeren en lateren tijd. T. v. Ned. Ind. 1843, Dl. 2.
- Schreiber, A.* Die Battas in ihrem Verhältniss zu den Malaïen von Sumatra. Inaug. Diss. Barmen. 1874.
- Soangkoepou, Mangaradja.* Bataksche adat. Kolon. Stud. VII (1923). Dl. II.
- Tuuk, H. M. van der.* Bataksch-Nederduitsch Woordenboek. 1861.
- Vergouwen, J. C.* Het Rechtsleven der Toba-Bataks. 1933.
- Warneck, J.* Tobabataksch-deutsches Wörterbuch. 1906.
- Westenberg, C. J.* Adatrechtspraak en Adatrechtspleging der Karo-Bataks. Bijdr. T.L.V. Ned. Ind. LXIX (1914).
- Wielenga, D. K.* Schets van een Soembaneesche sprakkunst (naar 't dialect van Kambara). 1910.
- Wielenga, D. K.* Lakoka. Macedoniër. XX (1916).
- Wielenga, D. K.* Vergelijkende woordenlijst der verschillende dialecten op het eiland Soemba en eenige Soembaneesche spreekwijzen. Verhandel. Batav. Gen. LXI.
- Wilken, G. A.* Verspreide Geschriften. 1912.

Door een samenloop van omstandigheden werden de correcties in de drukproef van het 1ste gedeelte van dit artikel niet aangebracht. De redactie stelt mij in de gelegenheid hier alsnog de meest zinstorende fouten te verbeteren.

Blz. 286. 4de regel van onderen, achter de woorden „gebruikelijk zijn” te voegen: „ , terwijl in de Engels-Amerikaanse literatuur over clans en sub-clans wordt gesproken”.

Blz. 286. Noot 1. Hieraan toe te voegen: „Het bovenstaande was reeds ter perse toen over de door ons besproken verwantschapsverhoudingen verschenen een mededeling van F. D. E. van Ossenbruggen: „Het Oeconomisch-magisch element in Tobasche verwantschapsverhoudingen” (Med. Konk. Akad. Afd. Letterk. 80, B, 3.) en de dissertatie van F. A. E. van Wouden: Sociale structuurtypen in de Groote Oost, 1935.

Blz. 287. 7de regel van boven „stam” lees „agnatengroep”.

17de regel „stam” lees „groep”.

18de regel „stam” lees „agnatengroep”.

Blz. 288. 1ste regel van boven „„Hun beider „stammen” of „geslachten”” lees „hun beider agnatengroepen”.

Blz. 289. Onder het hoofd *Bruidnemers* achter Toba-Bataks: „anak beroe” lees „(anak) boroe”. Achter Karo-Bataks: „(anak) boroe” lees „anak beroe”. De woorden „Bruidgevers Bruidnemers” in het midden van de lijst vervallen.

Blz. 291. 7de regel van boven „hem” lees „hen”.

Regel 15—16 „bruidnemers” lees „bruidgevers”.

Citaat Vergouwen om te zetten in de spelling de Vries en te Winkel.

Blz. 292. 3de alinea 1ste regel „oemah manah” lees „oemah manèh”.

Noot 38 v. Huëvell lees „v. Hoëvell”.

Blz. 293. 12de regel van onderen „zn” lees „zijn”.

Noot 43 hoort op de volgende bladzijde.

Blz. 294. 1ste regel 2de alinea „bruidgevers verplichtingen” lees „bruidgeversverplichtingen”.

9de regel van onderen „tegenover de bruidgevers” lees „tegenover de bruidnemers”.

Blz. 295. 3de regel van onderen „oorzaak” lees „oeranak”.